

Хоменко В.П., кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОДАТКОВІ ЗЛОЧИНИ

Завдяки оновленню кримінального (матеріального та процесуального) законодавства в основному усунуто дублювання функцій між органами, що виявляють злочини у сфері оподаткування. Водночас деякі норми належним чином не «спрацьовують» на практиці, а відтак, з метою подальшого законодавчого удосконалення протидії економічній злочинності наголосимо на декількох принципово важливих моментах.

1. *Щодо упорядкування підслідності.* У теорії кримінального процесу виділяють п'ять видів підслідності: предметну, альтернативну, персональну, територіальну та за зв'язком справ [1]. У новому КПК України не передбачено альтернативної підслідності. Тобто положення про те, що досудове розслідування провадиться тим органом досудового розслідування, який виявив кримінальне правопорушення, втратило своє значення. Відтак, з огляду на оптимізацію системи правоохоронних органів щодо протидії злочинам у сфері оподаткування, потребує перегляду законодавчо закріплений у ст. 216 КПК України розподіл підслідності між відповідними слідчими підрозділами.

Так, наприклад, злочини, передбачені ст. 212, 212-1 КК України, за ознаками об'єктивної сторони, завжди вчиняються шляхом складання або видачі службовою особою суб'єкта

господарювання завідомо неправдивих офіційних документів, внесення до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей або іншого підроблення офіційних документів (ст. 366 КК України). Суб'єктом цього злочину (як і злочинів, передбачених ст. 212 або 212-1 КК) є ті ж самі службові особи підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності та організаційно-правової форми господарювання, а підроблення документів (матеріальне або інтелектуальне) є складовою способу підготовки, вчинення або приховання ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) або ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, тобто особа у більшості випадків одночасно притягується до відповідальності за сукупністю злочинів, передбачених ст. 212 або 212-1 та ст. 366 КК України.

За сталою судовою практикою, у разі коли ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів або його приховання вчинено шляхом службового підроблення, дії винуватої особи додатково кваліфікують за ст. 366 КК України. При цьому підроблення, вчинене службовою особою, повинно кваліфікуватися за ст. 366 КК України незалежно від того, до якої саме відповідальності (кримінальної чи адміністративної) її буде притягнуто за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів. Таким чином, розслідування службового підроблення (ст. 366 КК України) має також належати до підслідності слідчих органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства.

2. *Щодо співвідношення суспільної небезпечності діянь та відповідних санкцій.* Законодавством передбачено, що кримінальне переслідування особи за умисне ухилення від сплати податків (ст. 212 КК України) починається, якщо ці діяння призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у значних розмірах (які в тисячу і більше разів перевищують установлений законодавством неоподаткований мінімум доходів громадян). Водночас кримінальне переслідування за такі самі дії, але вчинені внаслідок службової недбалості (ст. 367 КК України), починається, якщо ними завдано істотної шкоди (яка

в сто і більше разі перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян). До того ж за умисне ухилення від сплати податків у великих розмірах (ч. 2 ст. 212 КК) покарання у виді позбавлення волі не передбачено, тоді як за несплату податків у значно меншому розмірі, але в результаті недбалого відношення посадовця до своїх службових обов'язків (ч. 2 ст. 367 КК), передбачено покарання від 2 до 5 років позбавлення волі. Таким чином, маємо абсурдну ситуацію, коли за необережне ухилення від сплати податків особа може затримуватись, стосовно неї може обиратись запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, вона може бути піддана екстрадиції та засуджена до п'яти років позбавлення волі, а якщо такі саме дії особа вчинила умисно, то кримінальне провадження підлягатиме закриттю у зв'язку з відсутністю складу злочину. Отже, пропонується доповнити ст. 367 «Службова недбалість» КК України частиною третьою такого змісту: «Ця стаття не застосовується до діянь, умисне вчинення яких не тягне за собою кримінальної відповідальності за цим Кодексом. Покарання за службову недбалість не може бути призначено більш суворе, ніж передбачено за таке ж діяння, вчинене умисно».

3. *Щодо відповідальності за шахрайство з фінансовими ресурсами.* Поряд із загальними нормами про кримінальну відповідальність за ухилення від сплати податків (ст. 212 КК України) існує й спеціальна норма, яка передбачає таку відповідальність за ухилення від сплати податків шляхом одержання пільг щодо них (ч. 1 ст. 222 КК України). Причому дії, пов'язані з наданням завідомо неправдивої інформації з метою отримання пільг щодо податків, якщо вони не завдали матеріальної шкоди, або, коли вони завдали такої шкоди, якщо вона є одночасно є меншою, ніж тисяча неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, охоплюються відповідно ч. 1 або ч. 2 ст. 222 КК України, а можливість їх кваліфікації за будь-якою частиною ст. 212 КК України в такому разі виключається. Водночас поєднання в одній статті таких неоднорідних предметів злочинного посягання як субсидії, субвенції, дотації, банківські кредити чи пільги щодо податків, правовий та фінансовий режим яких принципово відрізняється, призводить до конфліктів між різними

правоохоронними органами при визначенні підслідності через невизначеність повноважень щодо виявлення та розслідування відповідних діянь.

Тож пропонується диференціювати кримінальну відповідальність за шахрайство з фінансовими ресурсами (ст. 222 КК України), виокремивши надання завідомо неправдивої інформації банкам або іншим кредиторам з метою одержання кредитів (частина 1), органам державної влади, органам влади Автономної Республіки Крим чи органам місцевого самоврядування або Національному банку України з метою отримання державних фінансових ресурсів, які надаються на умовах повернення, а також субсидій, субвенцій або дотацій (частина 2) та для отримання пільг щодо податків (частина 3). Відповідно, досудове розслідування злочинів, передбачених ч. 2 і 3 ст. 222 КК України, має бути віднесене до виключної підслідності слідчих, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства.

Врахування запропонованих змін (сформульованих у проєкті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів») дозволить більш ефективно реалізувати антикорупційну програму та мінімізувати можливості розкрадань бюджетних коштів з використанням фіктивних підприємств, а також створити сприятливі умови для розвитку підприємницької діяльності, знявши напругу у відносинах між суб'єктами господарювання та правоохоронними органами, що є об'єктивною умовою розвитку ринкових відносин європейського типу.

Список використаних джерел

1. Кицан Ю. І. Підслідність кримінальних справ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Кицан Юрій Іванович; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. - К., 2012. - 20 с.

2. Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 08.10.2004 № 15.